

N:o 119.

Ank. till Riksd. kansli den 8 maj 1908 kl. 2 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
anslag till byggnader för ett landsarkiv i Göteborg.*

(2:a U. A.)

I en den 13 mars 1908 aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, N:o 124, har Kungl. Maj:t under åbe- ropande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit Riksdagen:

att, med godkännande af ett utaf stadsfullmäktige i Göteborg den 5 december 1907 antaget förslag till öfverenskommelse angående ett landsarkiv i Göteborg, bevilja ett anslag af 201,350 kronor att jämte ett af staden Göteborg erbjudet bidrag å 150,000 kronor användas till uppförande af byggnader för ett landsarkiv i Göteborg i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de uti omförmälda statsrådsprotokoll berörda, af arkitekten G. Améen utarbetade ritnings- och kostnadsförslag äfvensom till byggnadernas förseende med inventarier samt af berörda anslag på extra stat för år 1909 anvisa ett belopp af 100,000 kronor.

I detta ärende har departementschefen till ofvanberörda statsrådsprotokoll anfört följande.

»Med föranledande närmast af uppkommen fråga om anordnande i Göteborg af en arkivlokal, afsedd för handlingar från stadens myndigheter, domkapitlet i Göteborg samt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, har riksarkivarien väckt förslag om inrättande af ett *landsarkiv i Göteborg* och därvid äfven yttrat sig om en förändrad indelning af landsarkivdistriktén.

Under ärendets gång har riksarkivarien till en början, med hänsyn till staden Vadstenas afskilda läge och de dryga kostnaderna för beredande åt landsarkivet därstädes af behöfligt ökad utrymme i Vadstena slott, föreslagit detta landsarkivs förflyttande till Göteborg, möjligen med bibehållande af en för Östergötlands och Kalmar län afsedd arkivdepå i Vadstena.

I afseende på indelningen i landsarkivdistrikt har erinrats, hurusom, sedan Kungl. Maj:t år 1907 hos Riksdagen äskat anslag till ett landsarkiv i Östersund, Riksdagen i skrifvelse den 31 maj 1907 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel yttrat, att Riksdagen, som icke ville bestrida, att ett landsarkiv särskildt för Norrland kunde vara af behovet påkalladt, hölle före, att då den nuvarande indelningen af fastlandet i landsarkivdistrikt icke syntes tillfredsställande, definitiv plan för dessa distrikts omreglering borde vara fastställd, innan Riksdagen beviljade medel till lokal för ett sådant arkiv.

Detta Riksdagens uttalande har gifvit riksarkivariern anledning att i sammanhang med framställning om beredande af medel för ett landsarkiv i Göteborg till skärskådande upptaga frågan om förändrad plan för rikets indelning i landsarkivdistrikt samt afgifva förslag till dylik plan.

Innan jag öfvergår till en redogörelse för nu föreliggande anslagskraf, torde jag, särskildt med hänsyn till Riksdagens nyssnämnda uttalande, få lämna en närmare redogörelse för hvad sålunda i afseende å landsarkivdistriktens omorganisation förekommit.

I underdänig skrifvelse den 9 november 1907 anförde riksarkivariern följande.

Enligt § 1 i instruktionen för landsarkiven i Uppsala, Vadstena och Lund den 14 november 1902 vore de nuvarande landsarkivdistrikten tre: 1) de norrländska länen samt Stockholms, Uppsala, Västmanlands och Kopparbergs län (Uppsala); 2) Södermanlands, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Örebro län (Vadstena); 3) Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län (Lund). Redan i yttrande den 25 augusti 1902 hade den nuvarande riksarkivariern framhållit vissa olägenheter, som enligt hans förmenande vidlåde denna organisation, bland annat bestämmelserna, att Småland skulle sända sina arkivalier till Lund, södra delen af Svealand sina till Vadstena och Norrland sina till Uppsala. Sedan arkivariern vid landsarkivet i Lund i en skrifvelse framhållit, att de nu befintliga lokalerna i Lunds arkivhus i det närmaste torde komma att fyllas af handlingarna från Skåne, Halland och Blekinge, hvarför antingen förberedelser för landsarkivets tillbyggande borde vidtagas eller ock förändrade bestämmelser om arkivets område utfärdas, hade riksarkivariern i ny underdänig skrifvelse den 22 oktober 1904 framlagt förslag till en omreglering af landsarkivområdena på fastlandet, hvarvid till utgångspunkt tagits, att, med undantag af Norrlands konstituerande som eget arkivområde, någon ändring i antalet ej komme att ske. Enligt detta förslag skulle Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län från Lunds

landsarkivområde öfverföras till Vadstena och från dettas område skiljas dels Göteborgs och Bohus län dels Södermanlands, Örebro och Värmlands län för att läggas, det förra under landsarkivet i Lund, de senare under landsarkivet i Uppsala, hvarjämte Norrland, såsom redan antydts, borde bilda ett eget landsarkivområde. För sistnämnda anordning ansåge sig riksarkivarien ej behöfva förebringa någon vidlyftig motivering. Det vore tydligen meningslöst, syntes det riksarkivarien, att äldre kyrkliga arkivalier till exempel från Karesuando och Juckasjärvi eller Pajala, Tarendö och Muonionalusta församlingar någonsin skulle skickas till Uppsala landsarkiv. I och för sig vore Norrland nog stort för att inrymma flera landsarkivområden, ehuru man för närvarande visserligen kunde hafva skäl att stanna vid ett.

Inom södra Sverige skulle sålunda enligt 1904 års plan Svealand utgöra det ena, så godt som hela det gamla Götaland det andra och de från Danmark—Norge eröfrade landskapen det tredje landsarkivområdet. I fråga om förläggandet å ena sidan af Värmlands, å den andra af Gäfleborgs län, hvarom någon tvekan kunde uppstå, ville riksarkivarien hänvisa till det följande. Stockholm komme att bilda ett område för sig och Göteborg antagligen detsamma, hvardera med sitt stadsarkiv. Då förslag väckts att flytta landsarkivet från Vadstena till Göteborg, hade därmed i öfrigt ingen annan förändring afsetts, än att i sådant fall Göteborgs och Bohus län gifvetvis borde hänföras till Göteborgs landsarkivområde och icke till Lunds.

Mot en sådan fördelning af södra Sverige i landsarkivområden syntes ur allmän historiskt-geografisk eller rent administrativ synpunkt ingen väsentlig erinran vara att göra. En sådan torde däremot ur en annan synpunkt kunna riktas mot densamma eller i allmänhet mot fastlandets fördelning i endast fyra landsarkivområden, nämligen med hänsyn till dimensionerna. Med fyra landsarkiv på Sveriges fastland skulle på hvart och ett komma omkring 100,000 kvadratkilometer. Lämnade man Norrland med dess glesa befolkning och stora vidder ur räkningen, skulle på de tre landsarkiven i södra Sverige sammanlagdt komma omkring 162,500 kvadratkilometer eller i medeltal på hvart och ett omkring 54,000 kvadratkilometer. Faktiskt skulle enligt 1904 års plan på Lunds landsarkivområde komma i rundt tal 23,500, på Vadstena 60,000 och på Uppsala 79,000 kvadratkilometer eller, om landsarkivet i Vadstena flyttades till Göteborg, på Lunds område 18,700 och på Göteborgs omkring 65,000 kvadratkilometer.¹⁾ Därmed borde sammanställas, att det egentliga Danmark med 38,455 kvadratkilometer eller en areal, som vore

¹⁾ Siffrorna afse landet; de siffror, som år 1904 meddelades, afsågo både land och vatten.

mindre än Östergötlands och Smålands tillsammans, hade tre landsarkiv, af hvilka hvar och ett sålunda i medeltal hade ett område om 12,800 kvadratkilometer, och att man i Danmark icke syntes vara främmande för tanken att inrätta åtminstone ännu ett landsarkiv, för Jutland. Mot det sydsvenska landsarkivområdets dimensioner, äfven om de vore ej obetydligt större än de danska landsarkivens, torde visserligen ingenting vara att erinra, men i Vadstena skulle enligt 1904 års plan samlas arkivalier från sex ganska stora län, i Göteborg från sju och i Uppsala likaledes från sju.

Såsom redan blifvit antydt, torde man tvifvelsutän ur rent arkivadministrativ synpunkt kunna reda sig med dessa stora arkiv och deras betydande material, isynnerhet om personalen något ökades. Däremot blefve det med de stora arkivområdena svårare för landsarkiven att fylla en annan uppgift eller att främja den kännedom om och det intresse för fosterbygden uti ekonomiskt, socialt och historiskt hänseende, som måste anses vara en afsevärd moralisk faktor för ett folks bestånd och hvars betydelse under de senaste åren ännu mer framträdte. Landsarkivens innehåll gjorde, att de borde kunna blifva ett slags medelpunkter för dylikt kulturellt arbete. De stora områdena lade emellertid uppenbarligen hinder i vägen därför. Det hade redan visat sig, att i de aflägsnare delarna af desamma landsarkivet ej väckte något deltagande eller funne någon genklang. I Vadstena vore numera föreskrifna arkivalier från Västergötland samlade, men enligt uppgifter af arkivarien vore det knappt någon från detta landskap, som begagnat dem. De vore tydligen snart sagdt ett dött kapital, åtminstone i närvarande stund. På andra håll syntes landsarkivinstitutionen i aflägsnare trakter ha blifvit föremål för verklig ovilja. Riksarkivarien ansåge, att dessa lokala intressen, där de visade sig, förtjänade afseende, och, för såvidt de hos Kungl. Maj:t och Riksdagen skulle lyckas göra sig hörda, vore riksarkivarien beredd lämna dem sitt understöd, under förutsättning att det i öfrigt blefve sörjdt för en betryggande arkivvård. Det vore väsentligen en penningfråga, delvis äfven en personfråga. Riksarkivarien ville i det följande framställa några uppdelningskombinationer, som vore tänkbara.

I och för sig skulle det gamla Götaland med hänsyn både till areal och folkmängd väl kunna delas i två landsarkivområden, Östergötland och Småland det ena, Västergötland och Bohuslän det andra, hvartill i sådant fall lämpligen torde kunna läggas Värmland, som hade goda förbindelser med Göteborg. Ett landsarkivområde af Småland och Östergötland representerade en areal af omkring 40,000 kvadratkilometer och en folkmängd af nära 900,000. Ett motsvarande område af Västergötland, Bohuslän och Värmland representerade en areal af omkring 42,000 kvadratkilometer och en folkmängd

af omkring 1,100,000. Skildes Värmland på detta sätt från det öfriga Svealand, kunde återstoden måhända utan större olägenheter förblifva under Uppsala landsarkivområde, som visserligen finge en betydande areal — omkring 71,000 kvadratkilometer — men en folkmängd, som föga öfverstege 1,000,000. Norrland skulle då, åtminstone tills vidare, kunna bilda det femte landsarkivområdet.

Uppdelningen af det egentliga Götaland i två landsarkivområden innebure samma tanke, som år 1902 lagts till grund för två motioner, dels i Första, dels i Andra kammaren, men dessa motioner hade utan vidare af Riksdagen förkastats. Ur arkivsynpunkt vore här en erinran att göra. Göteborg skulle gifvetvis blifva platsen för de västra provinsernas landsarkiv. Vadstena torde aldrig kunna blifva fullt lämpligt som hufvudort i ett större landsarkivområde. Finge landsarkivet sin plats i någon annan, bättre belägen stad, vore åter mot en dylik fördelning ingen anmärkning från arkivhåll att göra. De angifna förhållandena hade emellertid föranledt, att riksarkivarien vid sin underdåniga hemställan om flyttningen af Vadstena landsarkiv till Göteborg icke trott sig böra upptaga detta förslag. Riksarkivarien ansåge sig emellertid i detta sammanhang icke böra förbigå detsamma.

En annan möjlighet vore, att med inrättande eller bibehållande af större landsarkiv i Göteborg och Uppsala, det ena för Kronobergs, Jönköpings, Skaraborgs, Älfsborgs samt Göteborgs och Bohus län, det andra för Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Västmanlands och Kopparbergs län upprätta ett par mindre arkivdepåer, den ena åtminstone tillsvidare i Vadstena för Östergötlands och Kalmar län, den andra till exempel i Örebro för Örebro och Värmlands län. Arkivdepåerna blefve icke alltför obetydliga. Det förstnämnda området hade en areal af omkring 20,000 kvadratkilometer och en folkmängd af något öfver en half million, det senare området en areal af omkring 25,000 kvadratkilometer och en folkmängd af mer än 450,000 eller icke så långt från en half million.

Hvad Norrland anginge med en areal af omkring 240,000 kvadratkilometer, funnes där, såsom redan vore nämnt, gifvetvis utrymme för flera landsarkivområden, ända till tre eller fyra. Folkmängden i de norrländska länen uppginge emellertid för närvarande endast till omkring 900,000 och mängden af arkivalier vore af olika anledningar jämförelsevis mindre än i andra landsdelar. Under sådana förhållanden syntes det riksarkivarien, som om det skulle komma att medföra största gagnet, om man för närvarande samlade Norrlands arkivalier i ett och samma landsarkiv inom den södra hälften af det stora området. Framtiden finge sedermera afgöra om lämpligheten att uppdelas detta.

Kostnaderna för en organisation af nu berörda slag blefve gifvetvis större än de nuvarande, dock icke i så hög grad, som man kanske föreställde sig. För en ur arkivsynpunkt något så när tillfredsställande inredning af södra delen af Vadstena slott, som blefve nödvändig, om landsarkivet för det egentliga Götaland där skulle kvarstanna, beräknades en summa af nära 140,000 kronor, som sannolikt komme att öfverskridas. Af kostnaden för en landsarkivbyggnad i Göteborg, som syntes kunna begränsas inom 350,000 kronor och till hvilken nämnda stad erbjudit sig bidra med 150,000 kronor, skulle på statens anpart i så fall komma enligt beräkning ej fullt 200,000 kronor. I Uppsala landsarkiv vore öfversta våningen numera inredd till en reservdepå för mottagande af vissa arkivalier från de centrala ämbetsverken i hufvudstaden. Enligt arkivariens beräkning räckte under sådana förhållanden det återstående utrymmet endast för Södermanlands län. Skulle landsarkivet i Uppsala mottaga arkivalier från de öfriga länen i Svealand, måste följaktligen nya lokaler anskaffas, och då torde den så kallade rikssalen vara det enda parti af Uppsala slott, som kunde komma i fråga att inredas. I Örebro slott, där länsstyrelsens arkiv för närvarande förvarades, finnes ännu disponibla lokaler, som möjligen skulle kunna inredas för arkivändamål, utan att kostnaden kanske nämnvärdt öfverstege den, som erfordrades för inredningen af den ofvannämnda rikssalen i Uppsala. För Norrland vore ett landsarkiv redan föreslaget till en kostnad af 210,000 kronor.

Härtill komme emellertid frågan om personalen, som ej blefve utan sina svårigheter. Kostnaden för de tre nuvarande landsarkiven ginge sammanlagdt till omkring 10,000 kronor om året i medeltal för hvar och ett. Blefve det fem landsarkiv, torde sålunda kostnaden för en dylik organisation något så när kunna beräknas. Antoge man fyra större landsarkiv, Lund, Göteborg, Uppsala och någon stad i Norrland, samt två mindre arkivdepåer (Vadstena, Örebro), blefve nog kostnaden ungefär densamma. Skulle man nämligen lyckas få några dugliga föreståndare för dessa depåer, måste man med de jämförelsevis klena utsikterna på arkivbanan bereda dessa en ej alltför obetydlig aflöning. Riksarkivarien hade vid sitt förslag om förflyttningen af landsarkivet i Vadstena till Göteborg berört frågan med hänsyn till det eventuella upprättandet af en mindre arkivdepå för Östergötlands och Kalmar län och framhållit, att föreståndaren i aflöningsvillkor måhända borde jämnställas med en läroverksadjunkt, på samma gång som riksarkivarien antydt möjligheten att i Vadstena, åtminstone under den närmaste tiden, få en lämplig föreståndare för ett arfvode af 2,000 kronor. Att på detta sätt (endast med arfvode) få två mindre arkivdepåer af angifvet slag för framtiden vederbörligt skötta, skulle däremot

antagligen möta svårigheter, så framt ej uppgiften skulle kunna förenas med annan tjänst. Ett anslag till extra biträden, vikariatsersättning m. m. torde vidare vara erforderligt, hvaremot det nu anvisade anslaget af 1,800 kronor till en amanuens torde kunna besparas. Vidare behöfdes vid dessa depåer en pålitlig vaktmästare och slutligen komme expenserna för bränsle, skrifmaterial, bindning och lagning m. m.

Det vore ett par områden, om hvilkas förläggning någon tvekan kunde råda, nämligen Värmlands och Gäfleborgs län. Att skicka Värmlands läns arkivalier till Vadstena, såsom den nuvarande organisationen bjöde, syntes vara föga lämpligt, men äfven afståndet till Uppsala vore ganska stort. Göteborg låge uppenbarligen bättre till. Skulle emellertid under ett landsarkiv i sistnämnda stad läggas det gamla Götaland, blefve området med ytterligare tillägg af Värmlands län uppenbarligen allt för stort — öfver 80,000 kvadratkilometer samt omkring 2,000,000 invånare. Begränsades för ett landsarkiv i Göteborg området i Götaland till fem län, hvilket skulle blifva fallet, om en arkivdepå kvarstannade i Vadstena för Östergötlands och Kalmar län, skulle det visserligen gå lättare att därmed förena Värmlands län — resultatet skulle blifva omkring 61,000 kvadratkilometer och nära $1\frac{1}{2}$ million invånare — men då kostnaden för en landsarkivbyggnad i Göteborg visat sig blifva så pass hög, hade riksarkivarien ej för det dåvarande ansett sig utan vidare kunna upptaga ett sådant förslag, utan velat skjuta detsamma till framtiden. Skulle det visa sig att Värmlands arkivalier utan svårighet rymdes i en landsarkivbyggnad i Göteborg, hvilket sannolikt blefve fallet, om man beräknade utrymmet där till omkring 7,000 meter — kostnad omkring 380,000 kronor — kunde, såsom förut antydts, det öfriga Svealand måhända utan större olägenhet med hänsyn till de lokala intressena, hänföras till Uppsala landsarkiv. Eljest vore en mindre arkivdepå för Värmlands och Örebro län en lösning af frågan, hvars tänkbarhet förut påpekats.

Det andra området, om hvars lämpligaste förläggning tvekan kunde uppstå, vore Gäfleborgs län. För Uppsala landsarkiv talade, att länet tillhörde ärkestiftet och att afstånden till Uppsala ej vore så stora. För ett norrländskt arkivområde talade, att Uppsala landsarkivområde i alla fall syntes blifva tillräckligt stort och att det förra genom en sådan förläggning blefve ganska reduceradt. Skulle hela Svealand komma att stanna under Uppsala landsarkiv, uppstode genom en förening med Gäfleborgs län ett område af omkring 100,000 kvadratkilometer och med en folkmängd af omkring halfannan million. Ett dylikt område torde uppenbarligen befinnas vara för omfångsrikt. Skulle åter en mindre arkivdepå upprättas för Värmlands och Örebro län, ändrade sig visserligen förhål-

landet, men ett norrländskt landsarkiv skulle genom frånskiljande af Gäfleborgs län gå miste om ett jämförelsevis betydande arkivmaterial och endast representera en folkmängd af omkring 650,000 invånare.

I en senare underdånig skrifvelse den 2 december 1907 har riksarkivarien mera bestämdt uttalat sig om det inbördes företrädet mellan de två af honom framlagda alternativa förslagen till fastlandets indelning i landsarkivdistrikt, nämligen antingen fem landsarkivområden eller ock fyra dylika med två mindre arkivdepåområden. Riksarkivarien har i denna skrifvelse anfört följande.

Det hade efter öfvervägande af fördelar och olägenheter, om än med en viss tvekan, förefallit riksarkivarien, som om kombinationen med fem landsarkivområden vore att föredraga. I ett land med så ofanligt växlande folkmängdstäthet som Sverige läte det sig icke göra att enbart kombinera naturliga områden af ungefär samma storlek. Man måste äfven fästa afseende vid folkmängden, till hvars talrikhet arkivaliernas mängd gifvetvis måste stå i ett visst förhållande. De fem landsarkivområdena skulle sålunda få ett mot norden ständigt växande omfång, det sydsvenska omkring 18,000 kvadratkilometer, de två uti det gamla Götaland omkring 40,000, det i Svealand omkring 60,000 och det norrländska omkring 240,000 kvadratkilometer. Folkmängden komme att variera mellan 900,000 och 1,100,000 i runda tal. Götaland i sin helhet med tillägg af Värmland skulle få tre landsarkiv, men Svealand endast ett. Äfven detta stode emellertid i en viss proportion till folkmängdsförhållandena. I Götaland — inberäknadt Värmland — skulle komma ett landsarkiv på omkring 930,000 invånare i rundt tal. Landsarkivet i Uppsala skulle representera en folkmängd af omkring 1,000,000. Det sistnämndas område blefve visserligen mycket stort, men finge vissa församlingar i Kopparbergs län behålla sina kyrkliga arkivalier, torde de lokala intressena i den aflägsnaste bygden blifva tillgodosedda.

Fäste man sig vid den kyrkliga indelningen, skulle de fem landsarkivområdena bilda ganska naturliga enheter. Göteborgs stift blefve visserligen deladt, så framt ej afseende komme att fästas vid en af domkapitlet i Göteborg gjord hemställan, att Hallands kyrkliga arkivalier finge föras till Göteborg, i fall ett landsarkiv där upprättades, och en del af Uppsala ärkestift komme måhända att läggas till ett norrländskt landsarkivområde. I öfrigt komme Lunds stift att blifva samlat under Lunds landsarkiv, Linköpings, Kalmar och Växiö stift under ett landsarkiv i östra, Skara och Karlstads stift jämte en del af Göteborgs stift under ett landsarkiv i västra Götaland, Västerås och Strängnäs stift samt måhända större delen af ärkestiftet under landsarkivet i Uppsala, Härnösands och Luleå

stift samt eventuellt en del af ärkestiftet under ett norrländskt landsarkiv.

Den i skrifvelsen af den 9 november 1907 framställda andra kombinationen skulle visserligen kunna anses tillmötesgå de lokala intressena, särskildt i Svealand, men försåvidt föreståndarna för de två mindre arkivdepåerna, exempelvis i Vadstena och Örebro, skulle få lägre aflöning och mindre hjälp af biträden, torde man hafva anledning befara, att det blefve svårt att få dessa platser besatta med lämpliga personer och att få arkiven på tillbörligt sätt skötta. Med fem något så när jämstora landsarkiv åter skulle man kunna få likartad uppsättning af personal och likartade aflöningsförmåner. Man torde följaktligen äga bättre utsikter att få platserna besatta med lämpliga personer. Att kostnaderna för den ena eller andra kombinationen ej torde blifva synnerligt afvikande, vore i skrifvelsen af den 9 november 1907 påpekadt.

Ett landsarkiv för östra Götaland skulle emellertid sannolikt komma att stanna i Vadstena och däri låge en olägenhet. Vid behandling af frågan om förflyttning af landsarkivet i Vadstena till Göteborg hade riksarkivarien framhållit Vadstenas olämplighet som säte för ett landsarkiv och det vore ej riksarkivariens mening att taga tillbaka hvad som då yttrats. Dessa olägenheter förefunnes fortfarande, men de torde dock göra sig mindre gällande, därest området begränsades till Östergötland och Småland, än ifall området skulle utsträckas äfven öfver Västergötland. Kommunikationerna från Småland till Vadstena syntes i hvarje fall vara bättre än kommunikationerna från Västergötland till samma ort. Härtill kunde läggas, att, så vidt man af de något osäkra måttuppgifterna eller måttberäkningarna kunde döma, hela Smålands arkivalier åtminstone tills vidare torde komma att rymmas i de för Västergötland afsedda lokalerna. Lokaler funnes sålunda inredda, och detta måste anses vara ett ganska talande argument för Vadstena. När tiden komme att tänka på en utvidgning af desamma, kunde också frågan upptagas om en flyttning af arkivet vare sig till Linköping eller Jönköping. Ur arkivsynpunkt vore detta gifvetvis en fördel, liksom äfven om redan nu arkivet kunde flyttas t. ex. till Linköping, men utsikterna därtill torde för närvarande vara mycket små, för att icke säga inga.

Jag anhåller nu att få öfvergå till frågan om anordnande af ett landsarkiv i Göteborg och det för detta ändamål erforderliga anslag.

I underdånig skrifvelse den 18 juni 1906 anhöllo stadsfullmäktige i

Göteborg, att Kungl. Maj:t tacktes medgifva, att sådana Göteborgs stads arkivalier, som omförmäldes i § 2 af nådiga kungörelsen angående öfverlämnande af arkivhandlingar till landsarkiven i Uppsala, Vadstena och Lund den 14 november 1902, finge tillsvicare förblifva i Göteborg, under villkor att arkivalierna förvarades i en blifvande arkivbyggnad, uppförd å viss inom Göteborg belägen tomt för en beräknad kostnad af 118,000 kronor i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ansökningen åtföljande ritningar, samt att staden ombesörjde och bekostade sådana åtgärder i fråga om arkivets underhåll och vård, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligen bestämma. Tillika erbjöd sig staden att utan ersättning tillsvicare emottaga och vårda jämväl länsstyrelsens och domkapitlets i Göteborg arkivalier.

Denna framställning blef af riksarkivarien i underdånigt utlåtande den 16 september 1906 i hufvudsak tillstyrkt, hvarefter öfverintendentens ämbetet den 6 november 1906 afgaf infordradt yttrande angående byggnadsplanen.

I en underdånig skrifvelse den 10 november 1906 framställde sedermera riksarkivarien förslag att, i stället för det tilltänkta stadsarkivet i Göteborg, ett landsarkiv skulle med bidrag från staden därstädes anordnas, hvare då jämväl skulle beredas utrymme för stadens arkivalier. Till detta förslag föränleddes riksarkivarien, på sätt jag förut nämnt, hufvudsakligen af nödvändigheten att vidtaga omfattande inredningsarbeten inom Vadstena slott för beredande af möjlighet att mottaga de handlingar, som skulle förvaras i landsarkivet i Vadstena, men äfven af denna stads olämpliga läge, särskildt med afseende å kommunikationerna västerut, inom det till landsarkivet därstädes nu hörande område, hvilket föränledt, att arkivet blifvit af forskare anlitadt i mycket ringa omfattning. Riksarkivarien upplyste, att förslaget om förläggande af ett landsarkiv till Göteborg inom detta samhälle mötts af sympati, och att man vore beredd föreslå stadsfullmäktige ej obetydliga penningupppoffringar för att få förslaget genomfördt.

I fråga om arkivlokalerna i Vadstena slott anförde riksarkivarien, hurusom arkivarien vid landsarkivet i Vadstena i sin till riksarkivarien afgifna årsberättelse för 1905 framhållit, att arkivlokalerna i den nedre våningen numera dels vore upptagna af, dels måste reserveras för arkivalier från Östergötlands län; att den öfre våningen åtminstone till största delen komme att tagas i anspråk af arkivalierna från Skaraborgs och Älfsborgs län; att där följaktligen endast tills vidare kunde beredas utrymme för arkivalier från ett mindre län; att till Vadstena landsarkivområde emellertid hörde enligt nådiga instruktionen den 14 november 1902 utom de tre anförda länen äfven Södermanlands, Örebro, Värnlands samt Göteborgs

och Bohus län; att dit enligt det af riksarkivarien den 22 oktober 1904 framställda förslag skulle föras Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län; samt att det sålunda vore af behovet påkalladt att i tid tänka på beredande af ökad utrymme åt detta landsarkiv. Med anledning däraf hade riksarkivarien ingått till Kungl. Maj:t med en underdånig hemställan, att åt öfverintendentsämbetet måtte uppdragas att inkomma med plan till och kostnadsberäkning för inredande af ytterligare en del af Vadstena slott för arkivändamål. Sedan Kungl. Maj:t bifallit denna hemställan, hade arkitekten G. Hermansson på öfverintendentsämbetets uppdrag utarbetat nödiga ritningar och beräkningar. Hermansson hade uppgjort delvis alternativa förslag till inredning af nya arkivlokaler i södra delen af Vadstena slott, det ena — alternativ I — slutande med en beräknad kostnad af 117,326 kronor, det andra — alternativ II — med en kostnad af 139,681 kronor. Prisskillnaden betingades väsentligen däraf, att enligt alternativ II mellanbottnar skulle inläggas i de höga slottsrummen för att minska hyllornas höjd. De höga hyllorna i de gamla arkivlokalerna innebure en väsentlig olägenhet. Det kunde nämligen vara förenadt med verklig lifsfara att sätta upp eller taga ned de ej sällan tunga och tjocka volymerna, och klättrandet på stegar ökade i ej ringa mån den fåtaliga personalens besvär. Genom inläggande af mellanbottnar vunnes därjämte ett ej obetydligt större hyllutrymme — 5,494 mot 4,024 längdmetrar — hvarjämte en bättre värme fördelning åstadkommes. Riksarkivarien hade därför, i likhet med arkivarien vid landsarkivet och arkitekten, gifvit afgjort företräde åt alternativet II. Det vore att beklaga, om vid en så betydande lokalutvidgning som den ifrågasatta anordningarna skulle blifva så obekväma, som de måste blifva med omkring 4 meter höga hyllor.

Riksarkivarien framhöll, att med ett bidrag från statens sida, som måhända blefve mindre än det, som kräfdes för inredningen af den återstående delen af Vadstena slott, torde man kunna i Göteborg åstadkomma ett fullt ändamålsenligt landsarkiv. Göteborg med sin högskola och sitt bibliotek samt sina i öfrigt mångsidiga konstintressen vore en synnerligen lämplig ort för ett landsarkiv. Det hade anmärkts, att ett landsarkiv i Göteborg vore utsatt för särskild fara i händelse af fientligt anfall. Därvid borde erinras, att de nordiska rikenas hufvudstäder med samlingar, vida dyrbarare än ett landsarkiv, måste anses vara utsatta för lika stora faror i händelse af krig, och att i Norge kuststäderna Bergen och Trondhjem hade hvar sitt provinsarkiv.

Öfver hvad sålunda förekommit hafva stadsfullmäktige och magistraten i Göteborg, domkapitlet därstädes samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län yttrat sig.

Stadsfullmäktige, med hvilka magistraten instämt, hafva i underdånig skrifvelse den 28 februari 1907, i öfverensstämmelse med sitt samma dag fattade beslut och med framhållande af vikten för staden af ärendets snara afgörande, bland annat å stadens vägnar erbjudit sig att till kronan för uppförande af landsarkivbyggnad afgiftsfritt upplåta det kvarter, som, enligt en af stadsfullmäktige den 11 april 1906 antagen stadsplan, omslöttes af förlängda Götabergs-, Kapell- och Chalmersgatorna samt gatan G, samt därutöfver erlagga ett byggnadsbidrag af 150,000 kronor under villkor och förbehåll:

a) att Kungl. Maj:t, i hvad afsåge nyssnämnda kvarter, fastställde den af stadsfullmäktige den 11 april 1906 antagna stadsplanen;

b) att ett landsarkiv för Göteborgs och Bohus län med Göteborgs stad samt efter Kungl. Maj:ts bepröfvande för andra län inrättades i Göteborg;

c) att staden fritoges från all skyldighet att för framtiden bidra till arkivbyggnadens underhåll eller arkivets förvaltning;

d) att staden berättigades att för all framtid till detta landsarkiv öfverlämna såväl alla till rättskipningen och administrationen därstädes hörande handlingar samt kyrkoböcker m. m., som omförmäldes i § 2 af förenämnda kungl. kungörelse angående öfverlämnande af arkivhandlingar till landsarkiven i Uppsala, Vadstena och Lund, som äfven alla handlingar af uteslutande eller öfvervägande kommunal natur jänte öfriga handlingar, som omförmäldes i § 14 af samma kungörelse, allt utan inskränkning med afseende å arkivaliernas ålder; och

e) att nyss omförmälda byggnadsbidrag, 150,000 kronor, erlades å dag, då landsarkivet vore färdigt att tagas i bruk, hvarom underrättelse skulle meddelas stadens drätselkammare minst tre månader förut.

Domkapitlet i Göteborg har i underdånigt utlåtande den 20 mars 1907, med anmälan att domkapitlet för sin del icke hade något att erinra mot landsarkivets i det egentliga Götalands arkivområde förflyttning från Vadstena till Göteborg, hemställt, att, därest detta förslag vunne Kungl. Maj:ts bifall, nådig föreskrift måtte meddelas därom att arkivalier från kyrkoarkiven i Hallands län skulle öfverlämnas till landsarkivet i Göteborg.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har i yttrande den 9 april 1907 anført, bland annat, att det genom hvad i saken förekommit syntes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vara utredt, att det skulle vara synnerligen lämpligt och önskvärdt, om den af riksarkivarien ifrågasatta förflyttningen af landsarkivet i det egentliga Götaland kunde komma till stånd. En sådan åtgärd skulle särskildt hvad länsstyrelsen beträffade uppenbarligen medföra stora fördelar, enär länsstyrelsen därigenom äfven efter öfver-

flyttning till landsarkivet af sådana äldre arkivalier, som borde dit öfverlämnas, kunde äga tillgång till dylika arkivalier på nära håll, om och när behof däraf gjorde sig gällande vid länsstyrelsens ämbetsförvaltning. Då stadsfullmäktige i Göteborg genom sitt den 28 februari 1907 fattade beslut, som inom laga tid hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke blifvit öfverklagadt, erbjudit sig att på vissa villkor för ändamålet afgiftsfritt upplåta angifvet markområde och därutöfver erlægga ett byggnadsbidrag af 150,000 kronor, ville det också synas Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som om, under förutsättning att, såsom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande föreställde sig, nämnda område kunde anses vara lämpligt och villkoren för stadsfullmäktiges erbjudande antagliga, några svårigheter ur ekonomisk synpunkt icke heller skulle möta för landsarkivets förflyttning. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ville alltså för sin del tillstyrka åtgärdens vidtagande för förflyttningens åvägbringande.

Med anledning af detta stadsfullmäktiges erbjudande infordrades nytt underdånigt utlåtande af riksarkivarien. Vid detta utlåtande, som afgafs den 17 april 1907, fogade riksarkivarien yttrande från arkivarien vid landsarkivet i Vadstena, hvilken på de af riksarkivarien upptagna grunder förordade förslaget om landsarkivets flyttning till Göteborg. För egen del anförde riksarkivarien, bland annat, följande.

Af handlingarna framginge, att alla hörda myndigheter förordade landsarkivets i Vadstena förflyttning till Göteborg samt att stadsfullmäktige i Göteborg vore villiga att på vissa villkor åt kronan afgiftsfritt för uppförande af en landsarkivbyggnad upplåta ett kvarter, som enligt den af stadsfullmäktige den 11 april 1906 antagna stadsplanen omslöttes af förlängda Götabergrs-, Kapell- och Chalmersgatorna samt gatan G, äfvensom att därutöfver erlægga ett byggnadsbidrag af 150,000 kronor.

Tomten hade en areal af 5,270 kvadratmeter och vore sålunda något mindre än den åt landsarkivet i Lund upplåtna. Den vore, såsom af det förut anförda framginge, belägen inom ett ännu oregleradt område af stadens mark. Enligt hvad muntligen meddelats, hade öfverintendenten vid ett besök funnit tomten för ändamålet lämplig och terrängförhållandena i det hela ganska goda. Tomtens värde torde, efter hvad för riksarkivarien uppgifvits, för närvarande kunna uppskattas till omkring 300,000 kronor. Under hand hade vidare meddelats, att af de närmast omgifvande tillämnade kvarteren ett tills vidare skulle vara reserveradt för en flickskola ett annat likaledes ifrågasatt som plats för ett läroverk, ett tredje, det långsmala i sydväst, afsedt till plantering. Skulle Kungl. Maj:t i öfrigt antaga anbudet af ifrågavarande tomt för byggande af ett landsarkiv, torde

en förutsättning vara, att den omgäfvades med gator af tillräcklig bredd samt att på kvarteren i grannskapet i hvarje fall några inrättningar af eldfarlig beskaffenhet ej finge anläggas. Önskvärdt vore ock att få det fastslaget, att det nyssnämnda tredje kvarteret i sydväst verkligen upplättes till en plantering. Att stadsfullmäktige i detta afseende skulle lämna alla nödiga garantier, torde vara otvifvelaktigt.

Platsens lämplighet berodde gifvetvis af dimensionerna på den arkivbyggnad, som dit skulle komma att förläggas. Expeditionslokalen, vaktmästarbostad, bokbinderilokal m. m. dylikt borde inrymmas i en särskild byggnad, hvars dimensioner ej torde komma att väsentligt skilja sig från motsvarande byggnads i Lund. I afseende på det behöfliga utrymmet i öfrigt hade riksarkivarien — med hänsyn till de för närvarande stegrade arbets- och materialprisen — tänkt, att den första byggnaden ej skulle behöfva beräknas för längre tid än tjugufem år, och skulle anse en sådan byggnadsplan önskvärd, att sedermera efter hand och i mån af behof endast mindre partier behöfde tillbyggas. Med denna utgångspunkt meddelades följande utrymmesberäkningar. De i Vadstena landsarkiv förvarade arkivalierna uppgäfves från Östergötlands län till 1,280 meter och från Skaraborgs och Älfsborgs län till 2,550 meter. Tillväxten under 25 år torde, enligt af arkivarien gjorda beräkningar, kunna antagas uppgå till sammanlagdt omkring 400 meter. Enligt riksarkivarien meddelade uppgifter från länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län skulle utrymmesbehovet för de första leveranserna och de närmaste 25 åren efter 1801 utgöra respektive 294, 126 och 500 meter — länsstyrelsens i Växjö arkiv hade till följd af upprepade eldsvådor lidit stora förluster. Kyrkoförsamlingarna i de tre Smålandslänen samt Göteborgs och Bohus län (till antalet 407) torde enligt hittills vunna erfarenheter kräfva omkring 400 meter. För stads-, häradsrätts-, kronofogde- och häradsskrifvarkontorsarkiven finnes inga tillförlitliga medeltalsberäkningar, då växlingarna i omfång för de till de nuvarande landsarkiven insända småarkiven af detta slag vore högst betydande. Emellertid hade riksarkivarien trott sig med ledning af hittills vunna erfarenheter kunna approximativt beräkna det behöfliga utrymmet för nu nämnda grupper af arkiv i de fyra senast nämnda länen till respektive 140, 250 och 230 meter. I december 1903 och januari 1904 anställda mätningar i Göteborgs olika arkiv hade gifvit till resultat för rådhusrättens, magistratens, drätselkammarens, poliskammarens och polisdomstolens, domkapitlets, kyrkornas, länsstyrelsens, lagmansrättens och karantänskommissionens arkiv sammanlagdt omkring 1,600 meter. Härvid hade emellertid beräknats samtliga arkivens dåvarande omfång. Nu kunde det icke gärna komma i fråga, att alla dessa myndigheter

genast öfverlämnade alla sina arkivalier. Stadsfullmäktige hade visserligen förbehållit stadens myndigheter rätt att få öfverlämna sina arkivalier utan inskränkning till tid, men det syntes riksarkivarien tydligt, att flertalet myndigheter komme att behöfva arkivalierna för de senaste åren i sina ämbetslokaler, på sätt som också vore i Stockholm förutsatt i fråga om det där föreslagna stadsarkivet. Riksarkivarien trodde därför icke, att man behöfde äfven för den första 25-årsaccessionen beräkna synnerligen mycket utöfver den nyss angifna siffran (1,600 meter).

Utrymmesbehovet skulle alltså te sig på följande sätt:

arkivalier från Östergötlands län		1,280 m.	
» » Skaraborgs och Älfsborgs län		2,550 »	
tillväxt under 25 år		400 »	
arkivalier från Jönköpings län	294 m.		
» » Kronobergs län	126 »		
» » Kalmar län	500 »	920 »	
» » 407 kyrkoförsamlingar i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar samt Göteborgs och Bohus län		400 »	
» » stadsarkiv inom samma område	140 m.		
» » häradsrättsarkiv	250 »		
» » kronofogde- och häradskrifvarkontorsarkiv	230 »	620 »	
» » arkiv i Göteborg		1,600 »	
tillväxt under 25 år (approximativ)		530 »	
			8,300 m.

Mot de af stadsfullmäktige uppställda villkor hade riksarkivarien endast ett par anmärkningar att göra.

Hvad villkoret b) vidkomme, vore det gifvet, att Göteborgs och Bohus län och Göteborgs stad skulle hafva rätt att i ett landsarkiv där få sina handlingar förvarade.

Beträffande villkoret under mom. d) vore det tvifvelsutän en billig önskan hos stadsfullmäktige med hänsyn till tomtupplåtelsen och byggnadsbidraget, att staden berättigades att till landsarkivet öfverlämna äfven handlingar af uteslutande eller öfvervägande kommunal natur. Däremot hyste riksarkivarien en viss tvekan i fråga om stadsfullmäktiges yrkande att få till arkivet öfverlämna alla slags handlingar utan inskränkning med afseende på deras ålder, då en följd däraf kunde blifva, att arkivet hastigare fylldes än beräknadt. Då emellertid den föreslagna arkivbyggnaden skulle komma att ligga på ett ej så obetydligt afstånd från lokalerna

för stadens olika myndigheter, vore det, såsom redan antydts, sannolikt, att dessa måste behålla de senaste årens handlingar eller vissa grupper af sådana. I de redan uppgjorda förslagen till leveransbestämmelser för det påtänkta stadsarkivet i Stockholm, hette det, att arkivalier, som vore äldre än år 1850, borde med vissa undantag, så snart ske kunde, öfverlämnas till arkivet, men att äfven yngre arkivalier borde i detsamma mottagas, »där det icke möter bestämdt hinder från arkivets sida». Någon likartad bestämmelse blefve väl af nöden att intaga i eventuella föreskrifter om leveransen till ett landsarkiv i Göteborg. Riksarkivarien toge emellertid för gifvet, att öfverenskommelse i detta hänseende lätt kunde uppnås med stadens representanter.

Genom beslut redan den 22 februari 1907 hade Kungl. Maj:t på framställning af riksarkivarien, som under hand inhämtat underrättelser om arkivfrågans behandling af stadsmyndigheterna i Göteborg, anbefallt öfverintendentsämbetet att i samråd med riksarkivarien föranstalta om undersökning af den utaf staden sedermera erbjudna tomten samt att till riksarkivarien afgifva yttrande om densammas lämplighet såsom plats för ett landsarkiv. Efter erhållen nådig remiss å ärendet i dess helhet anförde öfverintendentsämbetet i underdånigt utlåtande den 8 oktober 1907, bland annat, följande.

Öfverintendentsämbetet hade låtit undersöka den af staden erbjudna tomten, hvilken utgjordes af det kvarter om 5,270 kvadratmeter, som å den numera af Kungl. Maj:t den 21 juni 1907 fastställda stadsplan för vissa delar af Göteborgs stad omslöttes af de förlängda Götabergrs-, Kapell- och Chalmersgatorna samt gatan G. Därjämte hade ämbetet uppdragit åt tjänstgörande arkitekten hos ämbetet G. Améen att, för vinnande af full visshet om platsens lämplighet, uppgöra i eskiss plan för uppförande af landsarkivbyggnader därå, hvilken eskissritning, som upprättats med ledning af de ritningar till ett landsarkiv i Östersund, som till Kungl. Maj:ts nådiga pröfning af ämbetet öfverlämnats med underdånig skrifvelse den 6 november 1906, dock med den skillnad att, medan Östersundsförslaget afsett en hyllängd om allenast 3,000 löpmeter, eskissförslaget till landsarkiv i Göteborg afsåge en sådan längd om 8,300 löpmeter, tillika med plan- och borrhingskartor bifogades.

Hvad kostnaden för de nu ifrågavarande landsarkivbyggnaderna anginge, torde denna komma att — om enahanda beräkningar, som legat till grund för kostnadsförslaget till landsarkivet i Östersund, vunne tillämpning på det eventuella Göteborgsarkivet — belöpa sig till cirka 34 kronor per kubikmeter för själfva arkivbyggnaden, eller, då sagda byggnad

vore afsedd att innehålla omkring 10,700 kubikmeter, en summa af 363,800 kronor, hvartill emellertid borde läggas ett belopp af 50,000 kronor för expeditionsbyggnaden, i hvilket fall totalkostnaden komme att uppgå till omkring 414,000 kronor, detta dock under förutsättning att — för att grundförhållandena i Östersund och Göteborg blefve jämförbara — den i första hand erforderliga arkivbyggnaden förlades utmed Chalmersgatan; förlades denna byggnad åter utefter Götabergsgatan — hvilket såväl ur arkitektonisk och eldsäkerhetssynpunkt som med afseende å belägenheten i staden gifvetvis vore att förorda — torde omkostnaderna böra, på grund af dyrare grundläggningsarbeten, ökas med cirka 8,000 kronor eller till 422,000 kronor.

Detta eskissförslag hade öfverintendentsämbetet med skrifvelse den 20 augusti 1907 delgifvit riksarkivarien, som i skrifvelse af den 4 september 1907 förklarar sig finna, att terrängförhållandena vore jämförelsevis goda, att tomten beredde utrymme icke blott för byggnader af de nu angifna dimensionerna, utan äfven för tillbyggnader, som under en ganska lång framtid syntes komma att fylla utrymmesbehovet, att, såvidt riksarkivarien kunde finna, något hinder ej borde möta, att — därest af ekonomiska hänsyn så måste ske — förlägga den första arkivbyggnaden utefter Chalmersgatan samt att mot skisserna, då ju dessa skisser medgäfvade modifikationer i detaljerna, icke något vore att från riksarkivariens sida erinra.

Med framhållande häraf ansåge öfverintendentsämbetet sig för sin del böra om den föreslagna byggnadstomten — å hvilken jämväl öfverintendenten vid besök å orten verkställt besiktning — göra det uttalande, att mot densammans lämplighet för det afsedda ändamålet skäl till anmärkning icke förefunnes ur synpunkten af vare sig tomtens läge i staden, dess storlek och form eller grundbottnens beskaffenhet och icke heller med hänsyn till nuvarande eller blifvande byggnader i grannskapet och däraf orsakad fara för eldsolycka.

Vid öfverintendentsämbetets utlåtande voro fogade däri omnämnda eskiss, plan- och borrhingskartor samt skrifvelse från riksarkivarien den 4 september 1907.

Sedan riksarkivarien lämnats tillfälle att ånyo yttra sig i ärendet, har riksarkivarien inkommit med underdånigt, af fyra skrivelser från arkivarien vid landsarkivet i Vadstena samt ett yttrande från öfverintendentsämbetet åtföljdt utlåtande af den 1 november 1907, däri riksarkivarien anført bland annat följande.

Under förutsättning att afseende icke behöfde fästas vid skillnaden i pris mellan de af öfverintendentsämbetet föreslagna båda alternativen, hade

riksarkivarien intet att erinra mot det af öfverintendentsämbetet förordade dyrare alternativet. Det torde emellertid blifva möjligt att något nedbringa kostnaden, ty vid närmare granskning af de från landsarkivet i Vadstena lämnade dimensionsuppgifterna hade visat sig, att på grund af något missförstånd måtten för Västergötlands i Vadstena förvarade arkivalier tilltagits för höga och utan fara kunde minskas med omkring 1,000—1,200 meter. Detta skulle möjliggöra borttagandet af en afdelning eller s. k. travé i magasinsbyggnaden enligt den af arkitekten Améen uppgjorda planen — en travé uppgåfves rymma omkring 1,100 löpmeter — och minska kostnaden till omkring 377,000 kronor enligt det dyrare alternativet, 370,000 kronor enligt det billigare.

En möjlighet att ytterligare nedbringa kostnaderna funnes emellertid af följande anledning.

Förslaget att flytta landsarkivet från Vadstena till Göteborg hade väckt opposition i Östergötland. Frågan hade diskuterats i lokalpressen; arkivarien vid landsarkivet meddelade i en skrifvelse, att opinionen i länet »är absolut emot att landskapets arkivalier flyttas till Göteborg eller i öfrigt ur provinsen, emedan man nu sedan årtal vant sig att äga dem i ett landsarkiv inom eget område», och detta bekräftades af riksarkivariens egen erfarenhet. Till en del berodde denna rörelse måhända på intresset för Vadstena slott, som genom en fullständig flyttning återigen skulle lämnas öde. Men delvis och kanske i ännu högre grad vore den att betrakta som en följd af den nuvarande landsarkivorganisationen med dess i allmänhet ofantligt stora områden. Ett landsarkiv i Göteborg för hela det gamla Götaland skulle representera sju län, ett område om cirka 65,000 kv.-km. och en folkmängd af 1,750,000. Ur rent arkivadministrativ synpunkt kunde ett så stort landsarkiv visserligen skötas, blott tillräcklig personal funnes, men det vore å andra sidan ej att undra på, om intresset för detsamma i mera aflägsna bygder försvunne eller rent af ersattes af ovilja. Helt visst komme ett landsarkiv i Göteborg att få mycket större betydelse för forskningen, än det nuvarande landsarkivet i Vadstena visat sig äga; men för den speciellt östgötska hemortsforskningen låge det onekligen aflägsset och obekvämt. Riksarkivarien hade för sin del ingenting emot att tillmötesgå de lokala intressena, så snart det låte sig förena med arkivväsendets rationella ordnande i öfrigt, samt det blefve sörjdt för tillfyllestgörande arkivvård, och skulle i så fall visserligen icke lägga sig emot saken, i fall dessa intressen lyckades göra sig hörda hos Konung och Riksdag. En utväg vore att upprätta en mindre arkivdepå för Götaland öster om Vättern, alltså närmast för Östergötlands län. Vadstena kunde visserligen aldrig blifva fullt lämpligt som arkivort, men Östergötlands arkivhandlingar vore nu en gång där,

lokaler funnes fullt tillräckliga för en lång framtid och olägenheterna gjorde sig gifvetvis mindre gällande i en liten arkivdepå, afsedd för ett begränsadt område. Riksarkivarien skulle därför icke afstyrka ett förslag att låta Östergötlands arkivhandlingar kvarstanna i Vadstena, åtminstone tills vidare eller tills en lämpligare lokal på annan ort i Östergötland kunde anskaffas, samt i så fall till och med vara benägen att föreslå arkivområdets utsträckande till Kalmar län.

Genom upprättande af en arkivdepå i Vadstena för Östergötlands och Kalmar län skulle landsarkivets i Göteborg område utgöras af Jönköpings och Kronobergs, Skaraborgs och Älfsborgs samt Göteborgs och Bohus län. Utrymmesbehovet skulle i så fall minskas med omkring 2,000 meter (Östergötlands län omkring 1,300 meter, Kalmar län omkring 700 meter), och då, såsom förut nämnts, det befunnits, att för hela Götaland endast behöfdes omkring 7,000 meter, skulle för Kronobergs, Jönköpings, Skaraborgs, Älfsborgs samt Göteborgs och Bohus län ej erfordras mer än omkring 5,000 meter, om man endast ville tänka på behovet för en kortare tid. Kostnaden torde i så fall genom borttagande af ytterligare två travéer kunna nedbringas till omkring 317,000 kronor. Stannade man emellertid vid borttagande af endast en travé till, hvarigenom utrymmet ökades till öfver 6,000 meter — och goda skäl kunde anföras för en sådan åtgärd både med hänsyn till utseendet, till utrymmesbehovet, för hvilket i så fall sannolikt vore sörjdt under mer än 25 år, och till staden Göteborgs anspråk — skulle, på sätt öfverintendentsämbetets bilagda utlåtande utvisade, kostnaden enligt det billigare alternativet stiga till omkring 341,000, enligt det dyrare till 347,000 kronor, af hvilken sistnämnda summa på statens anpart alltså skulle komma omkring 197,000 kronor.

Beträffande de villkor, som af staden Göteborg uppställts för dess medverkan vid ifrågavarande byggnadsföretag, ville riksarkivarien göra följande erinringar. Villkoret om Kungl. Maj:ts fastställelse af stadsplanen för omförmälda kvarter vore nu uppfyllt. Stadsfullmäktige hade förklarar sig villiga upplåta tomten till kronan, men det torde böra föreskrifvas, att tomten öfverlättes med äganderätt afgifts- och gravationsfritt, hvarjämte en förklaring, innefattande garanti för att å de omgifvande kvarteren någon eldfarlig inrättning icke komme att anläggas, torde därutöfver erfordras.

För att förebygga, att arkivet hastigare fylldes än från början beräknats, borde föreskrifvas, att arkivalier, äldre än t. ex. 30 eller 40 år, öfverlämnades, när arkivet blefve färdigt, och därefter arkivalier af nämnda slag hvart femte år, men att yngre arkivalier finge mottagas, därest ej utrymmeshinder mötte från arkivets sida. Hvad framtiden anginge, skulle man ju

kunna tänka sig såsom icke alldeles obilligt, att staden bidrage till behöfliga nybyggnader med en viss procent motsvarande utrymmesbehovet. Att närmare bestämma en sådan procent torde dock ej för närvarande vara så lätt; när erfarenheter vunnits om de olika samlingarnas omfång och benägenhet att växa, ginge det sannolikt lättare.

Stadens byggnadsbidrag borde erläggas, när den enligt uppgjord kostnadsberäkning på staten belöpande andelen blifvit för byggnaden tagen i anspråk, hvarom underrättelse i tid borde meddelas drätselkammaren.

På grund af hvad sålunda anförts hade riksarkivarien uppgjort följande förslag till öfverenskommelse mellan kronan och Göteborgs stad.

1.

Till tomt för en landsarkivbyggnad öfverlåter Göteborgs stad med äganderätt till kronan afgifts- och gravationsfritt ett kvarter, beläget inom den för vissa delar af staden den 21 juni 1907 fastställda stadsplanen mellan de förlängda Götabergrs-, Chalmers- och Kapellgatorna samt gatan G.

2.

Det på andra sidan om Götabergrsgatan belägna långsträckta kvarteret skall afses för plantering och får på öfriga angränsande kvarter, så länge ett landsarkiv på den därtill upplåtna tomten är beläget, någon eldfarlig inrättning icke uppföras.

3.

På ifrågavarande tomt uppföras byggnader till ett landsarkiv, afsedt för Göteborgs och Bohus län med Göteborgs stad samt efter Kungl. Maj:ts bepröfvande vissa andra län.

4.

Till bestridande af kostnaden för de arkivbyggnader, som först uppföras och hvilkas utrymme bör räcka för en tid af minst 30 år, erlägger Göteborgs stad ett kontant byggnadsbidrag af 150,000 kronor. Skulle längre fram tillbyggnader visa sig erforderliga, bidrager staden till bestridande af kostnaden för dessa med en viss procent, motsvarande det utrymme, som stadens arkivalier vid den tid, då tillbyggnaden äger rum, befunnits i landsarkivet intaga i förhållande till öfriga samlingar.

5.

Staden fritages i öfrigt för framtiden från all skyldighet att bidraga till arkivbyggnadernas underhåll och arkivets förvaltning.

6.

Staden berättigas att till landsarkivet, sedan det blifvit fullbordadt, öfverlämna rådhusrättens och öfriga, numera upphörda domstolars protokoll och handlingar, jämlikt §§ 2 och 5 i nådiga förordningen om öfverlämnande af arkivhandlingar till landsarkiven i Uppsala, Vadstena och Lund den 14 november 1902, samt därutöfver protokoll och handlingar från stadsfullmäktige och dem underlydande nämnder eller styrelser, äfvensom från församlingarna. Af ifrågavarande arkivalier skola till en början mottagas de, som äro äldre än 30 år, dock må magistraten behålla samtliga de lagfarts- och inteckningsprotokoll med dithörande handlingar, oberoende af tiden, som den anser sig behöfva, äfvensom församlingarna kyrkoböcker yngre än etthundra år. Från stadens verk och styrelser ske därefter enligt en af riksarkivarien fastställd reglering nya leveranser hvart femte år. Yngre arkivalier af ena eller andra slaget må kunna mottagas, där ej utrymmeshinder möter från arkivets sida. Om andra leveranser till landsarkivet gäller hvad i nyssnämnda nådiga kungörelse i olika paragrafer är stadgadt, dock att plats där, om så önskas, bör beredas för arkivalier från domkapitlet.

7.

Ofvan omförmälda byggnadsbidrag erläggas, då det för byggnadens fullbordan behöfver tagas i anspråk, sedan öfriga därför afsedda medel utgått, och skall underrättelse om betalningstiden meddelas drätselkammaren minst tre månader förut.

Efter erhållen befallning att lämna Göteborgs stadsfullmäktige tillfälle att yttra sig i ärendet samt till Kungl. Maj:t inkomma med det underdåniga utlåtande, hvartill anledning kunde förefinnas, har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande hört stadsfullmäktige, hvilka den 5 december 1907 förklarar sig godkänna den af riksarkivarien i sistnämnda skrifvelse föreslagna öfverenskommelsen, dock med den ändring beträffande dels punkten 4, att till undvikande af missförstånd utsatts, att stadens skyldighet att bidraga till eventuella tillbyggnader icke inträdde förr än efter den tid af 30 år, för hvilken utrymmet i de ursprungliga arkivbyggnaderna vore beräknadt att räcka, dels ock punkten 6, att däri angifvits, att sta

dens rätt att till arkivet öfverlämna arkivalier gällde för all framtid och att statens skyldighet att mottaga arkivalier jämväl afsåge arkivalier från magistraten, poliskammaren, polisdomstolen samt kyrkofullmäktige med dem underlydande nämnder och styrelser, äfvensom att plan för nya leveranser af arkivalier skulle fastställas af Kungl. Maj:t eller riksarkivarien. Enligt stadsfullmäktiges beslut skulle alltså punkterna 4 och 6 af öfverenskommelsen erhålla följande lydelse.

»4.

Till bestridande af kostnaden för de arkivbyggnader, som först uppföras och hvars utrymme bör räcka för en tid af minst 30 år, erlägger Göteborgs stad ett kontant byggnadsbidrag af 150,000 kronor. Skulle efter förenämnda 30 år tillbyggnader visa sig erforderliga, bidrager staden till bestridande af kostnaden för dessa med en viss procent, motsvarande det utrymme, som stadens arkivalier vid den tid, då tillbyggnaden äger rum, befunnits i landsarkivet intaga i förhållande till öfriga samlingar.»

»6.

Staden berättigas att för all framtid till landsarkivet, sedan det blifvit fullbordadt, öfverlämna rådhusrättens och numera upphörda domstolars protokoll och handlingar jämlikt §§ 2 och 5 i nädiga förordningen om öfverlämnande af arkivhandlingar till landsarkiven i Uppsala, Vadstena och Lund den 14 november 1902 samt därutöfver protokoll och handlingar från magistraten, stadsfullmäktige och dem underlydande nämnder eller styrelser, poliskammare och polisdomstol äfvensom från församlingarna samt kyrkofullmäktige med dem underlydande nämnder och styrelser, dock att stadens rätt att öfverlämna ifrågavarande arkivalier inskränkes till att gälla endast sådana, som äro äldre än 30 år. Arkivalier yngre än 30 år må kunna mottagas, där ej utrymmeshinder möter från arkivets sida. Sedan från stadens verk och styrelser den första leveransen efter närmare öfverenskommelse med riksarkivarien fullgjorts, ske därefter enligt en af Kungl. Maj:t eller riksarkivarien fastställd plan nya leveranser hvart femte år. Om andra leveranser till landsarkivet gäller hvad i nyssnämnda nädiga kungörelse i olika paragrafer är stadgadt, dock att plats där, om så önskas, bör beredas för arkivalier från domkapitlet.»

Med underdånigt utlåtande den 31 december 1907 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande öfverlämnat handlingarna till Eders Kungl. Maj:ts nädiga ompröfning och därvid förklarar, att nämnda myndighet

icke funne något att erinra mot godkännande af de utaf riksarkivarien i skrifvelsen den 1 november 1907 föreslagna ändringar i de af stadsfullmäktige ifrågasatta villkor för en uppgörelse i ärendet mellan staten och staden, dock med iakttagande af de utaf stadsfullmäktige nu fordrade ändringar beträffande punkterna 4 och 6, hvilka ändringar i hufvudsak innebure endast ett närmare förtydligande af hvad riksarkivarien åsyftat.

Utlåtandet är åtföljdt af ett intyg af stadsingenjören i Göteborg Albert Lilienberg, att den i ärendet omförmälda med bokstafven G betecknade gatan å den af Kungl. Maj:t den 21 juni 1907 fastställda stadsplanen betecknats med bokstafven e.

Vid föredragning den 9 januari 1908 af detta ärende uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt öfverintendentsämbetet att, under antagande att behöfliga medel bereddes för inrättande af ett landsarkiv i Göteborg, och att Eders Kungl. Maj:t framdeles vid frågans slutliga pröfning funne ett sådant arkiv böra afses att mottaga handlingar från Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs och Värmlands län, efter samråd med riksarkivarien i hufvudsaklig enlighet med den af arkitekten Améen upprättade eskissritning, dock med borttagande af två travéer genom alla våningarna i magasinbyggnaden, uppgöra fullständiga ritnings- och kostnadsförslag till byggnader med värmeledning för landsarkiv å förenämnda, af stadsfullmäktige i Göteborg erbjudna byggnadsplats med den i första hand erforderliga arkivbyggnadens förläggande utefter Götabergsgatan.

Med underdånig skrifvelse den 26 februari 1908 har öfverintendentsämbetet öfverlämnat af arkitekten Améen enligt uppdrag utarbetade ritnings- och kostnadsförslag till ifrågavarande byggnader, det sistnämnda slutande på en summa af 349,350 kronor, däraf för själfva arkivbyggnaden 257,000 kronor, administrationsbyggnaden 61,000 kronor, centraluppvärmning af byggnaderna 16,000 kronor samt planerings- m. fl. arbeten 15,350 kronor.

Öfverintendentsämbetet har i berörda skrifvelse vidare anfört, att ämbetet vid granskning af nämnda ritningar icke funnit orsak till någon erinran, att riksarkivarien, som under arbetstiden varit i tillfälle att samråda med ritningsförfattaren, meddelat, att han i allt väsentligt funne sig kunna godkänna de föreliggande ritningarna och, hvad de uppgjorda kostnadsberäkningarna anginge, blott ville fästa uppmärksamheten på vikten däraf, att en tillräcklig summa blefve disponibel för nödiga inventarier uti expeditions- och arbetslokalerna, samt att ämbetet med anledning af detta påpekande ansåge nödigt att, därest kostnaden för anskaffande af

inventarier pröfvades böra utgå från anslaget till ifrågavarande byggnadsföretag, höja slutsumman i ämbetets kostnadsförslag, 349,350 kronor, med cirka 2,000 kronor.

Såsom framgår af förut berörda nådiga beslut af den 9 januari 1908, har Eders Kungl. Maj:t vid pröfning af de olika förslag till en omreglering af landsarkivdistrikten, som af riksarkivarien i ärendet framlagts, funnit det i skrifvelsen af den 2 december 1907 förordade vara det, som kan antagas komma till utförande. Enligt detta förslag skulle riket indelas i fem landsarkivdistrikt, af hvilka ett borde omfatta Östergötland och Småland, ett annat Vestergötland, Bohuslän, Dalsland och Värmland, ett tredje det öfriga Svealand, ett fjärde Skåne, Halland och Blekinge samt det femte Norrland, möjligen med några mindre modifikationer. En definitiv plan för omreglering af landsarkivdistrikten har visserligen ej kunnat redan nu fastställas, då, såsom riksarkivarien erinrat, en förutsättning därför gifvetvis måste vara, att Riksdagen beviljar de för en dylik plans genomförande nödiga medel. Det kan dock näppeligen vara tillrådligt att på en gång begära de i sådant afseende erforderliga anslag, utan torde det vara lämpligast, att planen successivt genomföres. Hvad nu angår det landsarkivområde, som Eders Kungl. Maj:t ansett kunna bildas af Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs och Värmlands län, är staden Göteborg den själfskrifna platsen för landsarkivet. Enligt hvad öfverintendentsämbetet upplyst, är den af Göteborgs stad erbjudna tomten fullt lämplig för ändamålet, och säkerhet har vunnits därför, att icke i framtiden eldfarlig inrättning kommer att uppföras å något af angränsande kvarter. Då tillika genom det af staden utfästa kontanta bidrag statens kostnader för byggnadernas uppförande kunna nedbringas till ett måttligt belopp, anser jag tiden nu vara inne att hos Riksdagen begära det af statsmedel erforderliga anslaget för ifrågavarande ändamål. Mot stadsfullmäktiges förslag till öfverenskommelse med Göteborgs stad har jag ingen anmärkning att göra. De af arkitekten Améen uppgjorda ritnings- och kostnadsförslagen föranleda ej heller någon erinran från min sida, och synes mig lämpligast, att anslag nu begäres äfven till anskaffande af inventarier för landsarkivet. Under förutsättning att hvad jag sålunda anfört godkännes, skulle statens kostnader för ifrågavarande byggnader uppgå till 201,350 kronor, hvilket belopp lämpligen torde böra i riksstaten fördelas på två år med ungefär hälften hvardera året.»

Såsom i statsrådsprotokollet erinras, förehade 1907 års Riksdag frågan om uppförande i Östersund af byggnad för ett för Norrland afsedt lands-

*Utskottets
yttrande.*

arkiv, därvid Riksdagen, under uttalande att en definitiv plan för omreglering af de nuvarande landsarkivdistrikten borde vara fastställd, innan anslag för uppförande af den då ifrågasatta landsarkivbyggnaden beviljades, afslog Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställning. Sedermera har utredning i den af Riksdagen antydda riktning blifvit verkställd och förslag af riksarkivarien framlagts om rikets indelning i fem landsarkivdistrikt omfattande ett Östergötland och Småland, ett Västergötland, Bohuslän, Dalsland och Värmland, ett det öfriga Svealand, ett Skåne, Halland och Blekinge samt ett Norrland. Ehuru denna plan icke ännu blifvit af Kungl. Maj:t definitivt fastställd, när det ansetts nödigt, att erforderliga medel för organisationens genomförande därförinnan blifvit af Riksdagen beviljade, har Kungl. Maj:t emellertid funnit omförmälda förslag vara det som kunde antagas komma till utförande; och är den nu ifrågasatta landsarkivbyggnaden i Göteborg att anse såsom ett moment i realiserandet af samma förslag. Utskottet har ej funnit anledning till erinran, vare sig mot den sålunda framlagda planen för rikets indelning i landsarkivdistrikt eller mot de för landsarkivbyggnaden i Göteborg upprättade kostnadsförslag och ritningar. Likaså har utskottet ansett sig böra lämna utan erinran det af stadsfullmäktige i Göteborg för stadens del antagna förslag till öfverenskommelse angående ett landsarkiv därstädes, enligt hvilken öfverenskommelse staden, bland annat, skall dels till tomt för arkivbyggnaden med äganderätt till kronan afgifts- och gravationsfritt öfverlåta ett närmare angifvet kvarter inom staden, dels ock såsom kontant byggnadsbidrag erlægga 150,000 kronor.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen må, med godkännande af ett utaf stadsfullmäktige i Göteborg den 5 december 1907 antaget förslag till öfverenskommelse angående ett landsarkiv i Göteborg, bevilja ett anslag af 201,350 kronor att jämte ett af staden Göteborg erbjudet bidrag å 150,000 kronor användas till uppförande af byggnader för ett landsarkiv i Göteborg i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de uti statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 mars 1908 berörda, af arkitekten G. Améen utarbetade ritnings- och kostnadsförslag afven-

som till byggnadernas förseende med inventarier samt af berörda anslag under åttonde hufvudtiteln på extra stat för år 1909 anvisa ett belopp af 100,000 kronor.

Stockholm den 8 maj 1908.

På statsutskottets vägnar:

P. PEHRSON.
